

נייר עמדה בנושא

סירוס כלבים וחתולים

הרקע

בישראל נולדים בכל שנה מאות אלפי כלבים וחתולים. כתוצאה מהריבוי הטבעי הגדול שלהם, שהוא הרבה מעבר ליכולת בני האדם להחזיק ברשותם,¹ רבים מבעלי החיים משוטטים ברחובות. שוטטות החתולים ברחובות היא בעיה ציבורית, כיוון בה סכנה לציבור, הן בסיכון ממשי לחיי האדם הן בפגיעה בבני אדם הן בנזקים כלכליים. נוסף על זה, אין בעלי החיים המשוטטים ברחובות תנאי מחיה נאותים, הם נפגעים בדרכים שונות ומתים ברחובות.

בשל החשש מהתפרצות מחלת הכלבת, שהיא מחלה קטלנית במיוחד, נקבעה בחוק החובה לאסוף את הכלבים משוטטים, המיושמת בעיקר בערים ובתוך יישובים, הואיל וההתמודדות הציבורית היעילה ביותר היא מניעה מראש של הסיכון על ידי מניעת התפשטות המחלה בין בעלי החיים שבסביבת האדם.

לפי נתונים רשמיים, נאספים מן הרחובות בכל שנה כ-28,000 כלבים. וכיוון שאי אפשר לטפל במספר כה רב של כלבים, נאלצות הרשויות להמית אלפים מהם. נוסף על זה, מתים בכל שנה אלפי כלבים משוטטים שאינם נאספים עקב תנאי המחיה הירודים ברחובות. לעומת זאת, אין חובת איסוף של חתולים, אך בפועל, נאספים גם הרבה חתולים מן הרחובות, אולם רובם אינם נאספים, ומשום כך מספרם ברחובות מגיע למאות אלפים. הריבוי הבלתי מבוקר של כלבים וחתולים מסכן את הציבור וגורם לנזקים בכמה תחומים:

1. חשש מהפצת מחלת הכלבת, שהיא מחלה קטלנית במיוחד, המופצת גם על ידי חתולים, ואם חלה במחלה זו אדם שלא חוסן, סיכוייו לחלים מן המחלה קלושים.
 2. חשש מתקיפת בני אדם, הפצת מחלות ובעיות תברואה קשות בעקבות ריבוי בעלי החיים המשוטטים.
 3. בעיקר בתקופות הייחום, בעלי החיים נוטים להתנהג בעצבנות ותוקפנות שלוחות רסן ומנסים לברוח.
 4. נדרשים משאבים כספיים גדולים לאיתור ולאיסוף בעלי החיים ולהחזקתם.
- עקב מכלול הבעיות שמנינו לעיל, וכדי למנוע ריבוי בלתי מבוקר של בעלי חיים, עוקרו בעלי החיים. בעבר, נעשה העיקור גם באמצעות זריקות כימיות, אולם נוכח המחלות הקשות שגרם העיקור הכימי לבעלי החיים, הופסק העיקור בשיטה זו. למעשה, כיום העיקור נעשה על ידי ניתוח לכריתת איברי הרבייה של בעלי החיים.
- מטרת נייר עמדה זה לבחון את שאלת העיקור מנקודת מבט הלכתית ציבורית.

המבט היהודי

רבני "צהר" סבורים כי עקב החשש לשלום הציבור, ניתן להתיר עיקור של חתולים וכלבים ממין נקבה, אלא שראוי לעשות זאת במידתיות בהתאם לצורך מן השיקולים הבאים:

1. **האיסור לעקר נקבות בעלי חיים הוא מדברי חכמים.** לדעת רוב הפוסקים, האיסור מן התורה לסרס בעלי חיים חל רק על הזכרים, אך בנקבות האיסור הוא מדברי חכמים.²
2. **סכנה לציבור.** בעניינים הקשורים לציבור, ובפרט כשיש חשש לסכנה, יש להעדיף את טובת הציבור. {?} יש לבחון את הנושא בראייה רחבה ולקחת בחשבון גם את הסיכון האפשרי העתידי לציבור.³ המשך המצב

- הקיים עלול לסכן את הרבים כתוצאה מהתפשטות מחלת הכלבת, או לגרום חס ושלום לתקיפת בני אדם על ידי בעלי החיים החולים.⁴ הואיל והאיסור על עיקור נקבות הוא מדברי חכמים, כל מקום שיש אפילו חשש סכנה לרבים,⁵ יש להתיר לעקר את נקבות בעלי החיים,⁶ כדי לצמצם את התופעה.
3. **עיקור בעל חיים בהרדמה.** לדעת חלק מן הפוסקים, האיסור לסרס נקבות בעלי חיים חל רק כשהסירוס גורם צער לבעל החיים. אך אם התהליך נעשה בהרדמה, לא חל איסור זה.⁷
4. **המתת בעלי חיים.** המתת הכלבים והחתולים המשוטטים שנאספו הוא פיתרון תגובתי ולא מניעתי, מפני שאינו מתמודד עם מקור הבעיה ומותיר את הסיכון שמצד בעלי החיים שלא נאספו, וגם מצריך משאבים רבים.⁸ אף במישור הערכי, אנו מצווים ללכת בדרכו של הקב"ה ולדאוג גם לבעלי החיים, שנאמר "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמה, ט).⁹
5. **פיתרון מידתי.** הואיל וחכמי ישראל אסרו לעקר בעלי חיים, אין להתיר באופן גורף עיקור בעלי חיים, אפילו בהרדמה, מפני שגם אם התהליך נעשה בהרדמה, פעולת העיקור עצמה יש בה פגיעה בטבעם של בעלי החיים. אמנם אם שיש צורך רבים וחשש לסכנה, יש מקום להתיר עיקור נקבות בעלי חיים, אך על החברה לשים לב שהדבר ייעשה במידתיות ורק בשעת הצורך בלבד.

לסיכום, רבני "צהר" סבורים כי עקב החשש לשלום הציבור, ניתן להתיר עיקור של נקבות חתולים וכלבים, אך ראוי לנקוט פיתרון זה במידתיות.

- ¹ לפי נתונים רשמיים, נרשמים בכל שנה כ-40,000 בעלי כלבים חדשים. הכלבים ממליטים פעמיים בשנה, בכל המלטה 5-6 גורים.
- ² נאמר בתורה נאמר: "וּמְעוֹדָה וְנִתְּנוּ וְנִתְּנוּ וְנִתְּנוּ לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וְגִבְרָתְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כב, כד), ואמרו חכמינו ז"ל שאסור לסרס בעל חיים בין זכר בין נקבה (ספרא, אמור, פרשה ז; משנה, חגיגה, פרק יד, משנה ב; שבת קי ע"ב). {כאן ציון שונה של הבבלי} סירוס בעל חיים זכר הוא מן התורה (רמב"ם, ספר המצוות, לא תעשה שסא), ולגבי הנקבה נאמר בתוספתא שר' יהודה סובר שה"מסרס נקבות פטור" (מכות, פרק ה, משנה {?}). וכן פסק הרמב"ם: "המסרס את הנקבה בין באדם בין באשר המינים פטור" (הלכות איסורי ביאה, פרק טז, הלכות י"ב). וכן נפסק בשולחן ערוך, אבן העזר, סימן ה, סעיפים יא-יב. וביארו המפרשים שהרמב"ם סבור שבנקבות האיסור הוא מדרבנן (מגיד משנה; ברכי יוסף על שו"ע, ס"ק יד; שו"ת מב"ט, איסורי ביאה טז, אזהרה קיג). וכן סבורים גם: תוספות, שבת קי ע"ב, ד"ה והתניא; ריטב"א, שבת קיא ע"א. אמנם יש מי שחלקו עליהם (ביאור הגר"א, אבן העזר, סימן ה, ס"ק כה), אך לדעת רוב האחרונים, האיסור בנקבות הוא מדרבנן, ראה: חלקת מחוקק, סימן ה, ס"ק ו; ערוך השולחן, אבן העזר, סימן ה, סעיף כב; שו"ת דברי יציב, אבן העזר, סימן כט, אות ו. לטעם הדין, ראה: שו"ת חתם סופר, אבן העזר, סימן כ; ספר נתיבות לשבת, אבן העזר, סימן ה, ס"ק יא; שו"ת שיח נחום, סימן ק.
- ³ כך כתב הרב נחום רבינוביץ, ראש ישיבת ההסדר במעלה אדומים, בתשובתו לנו: "יש לעמוד על עיקרון יסודי בענייני סכנה ופיקוח נפש, שסכנת הרבים ופיקוח נפש של רבים שונים משל יחיד. דבר זה כבר קבע החזו"א (הל' אבלות סי' רח ס"ק ז)". וכן עולה מן הגמרא: "מכבין גחלת של מתכת ברשות הרבים בשביל שלא יזקו בה רבים" (שבת מב, א). וראה שו"ת בדי השולחן, לרב רא"ם הכהן, סימן לה, הדין באריכות בדין חשש סכנה לרבים.
- ⁴ מעין מה שנאמר בתורה: "פֶּן תִּהְיֶה הָאֶרֶץ שְׂמֵמָה וְרֶבֶה עֲלֶיהָ חַיַּת הַשָּׂדֶה" (שמות כג, כט), ונתפרש בתרגום יונתן על אתר: "ויזיקו בך".
- ⁵ יש שהקילו חכמים באיסורים מדרבנן בגלל נסיבות וצרכים ייחודיים, כגון: "במקום פסידא לא גזרו רבנן" (שולחן ערוך, סימן שלו, סעיף ט); "דבמקום צערא לא גזרו רבנן" (שולחן ערוך, סימן שכח, סעיף לג). ויש שהתירו חכמים אף ליחיד אפילו במקום חולי וחשש סכנה (שולחן ערוך, סימן שכח, סעיף יז). וכל שכן בנידון שלנו, שמדובר בצורך ציבורי עקב חשש סכנה לרבים.
- ⁶ הואיל שדי בעיקור הנקבות כדי לפתור את בעיית הריבוי הבלתי מבוקר של בעלי החיים המשוטטים, אסור לעקר את הזכרים, מפני שאיסור העיקור לגביהם חמור, מפני שהוא מן התורה. נוסף על זה, לפי מה שנתברר לנו, ניתן עקרונית גם לעקר זכרים באמצעות זריקות כימיות, אך במקרים מסוימים, כשמדובר בצורך חיוני, כגון כעיקור כלבי נחיה לעיוורים וכדומה, יש מקום להתיר גם עיקור זכרים באמצעות זריקה כימית או עיקור של האיברים הפנימיים בלבד, מפני שהאיסור בזה הוא רק מדרבנן. וכן כתב הרב נחום רבינוביץ בתשובתו לנו: "אם הניתוח ייעשה באופן שהעיקור נעשה רק באיברים הפנימיים יש להתיר, ואין צריך לומר שמותר אם ניתן לעשותו על ידי זריקות", וכל שכן בעיקור זמני או הפיך. על סירוס זמני, ראה שו"ת שבט הלוי, חלק ב, סימן ג; שם, חלק ג, סימן קפד).
- ⁷ הב"ח מתיר לסרס נקבה לצורך רפואי, מפני שהוא סבור שנאסר רק סירוס שלא לצורך, אלא שרבים חלקו עליו. הט"ז כותב שאין איסור לסרס נקבה, אלא שהדבר נאסר משום צער בעלי חיים (אבן העזר, סימן ה, ס"ק ו). אמנם הרב פינשטיין כותב בשו"ת איגרות משה שדעת הט"ז היא דעת יחיד (אבן העזר ח"ג סי' יב), אך ייתכן שהתכוון דווקא לפירוש הט"ז בדבר האיסור לסרס נקבת האדם, שהרי כדעת הט"ז ביארו עוד כמה מן האחרונים: חתם סופר, חלק ו, יקוטים כד; נתיבות לשבת, אבן העזר, סימן ה, ס"ק יא; שו"ת דברי יציב, אבן העזר, סימן כט. וכן כתב הרב נחום רבינוביץ בתשובתו לנו שיש לסמוך על הט"ז. גם הרב שלמה אבינר, סומך על דעת הב"ח והט"ז (שו"ת שאילת שלמה, חלק ו, עמ' 80).
- ⁸ וכן כותב הרב נחום רבינוביץ בתשובתו לנו: "במקום לתפוס אותם ולהמיתם, מוטב היה לעקר אותם מתחילה, וכך לא יתרבו עד כדי שצריך לצודם ולהרגם במספרים עצומים".
- ⁹ ראה בבא מציעא פה ע"א. בגמרא מסופר שרבי יהודה הנשיא נזהר שלא להרוג בעלי חיים משום "בל תשחית" (חולין ז ע"ב), וביאר הנודע ביהודה: "שלא ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו, לא ישחית ויפסיד אותו ההנאה, ואולי אפילו בדבר של הפקר שייך" (נודע ביהודה, מהדורה תנינא, יורה דעה, סימן י). בנידון שלנו, מסתבר שאם יעקרו את בעלי החיים שנתפסו, יוכלו למסור אותם ביתר קלות לאימוץ, ועל ידי כך לא יהיה צורך בהמתתם.